

BOŘIVOJ DOSTÁL

NOVÉ NÁLEZY Z POHŘEBIŠTĚ V LANŽHOTĚ

(Slovanské a únětické hroby)

V roce 1960 prozkoumal autor v Lanžhotě, v trati Padělký, na okraji pískoviště ohroženém těžbou, sedmnáct pravěkých hrobů (7 únětických, 2 laténských, 8 slovanských), o nichž podal zprávu v tomto časopise.¹ Intenzivní těžba písku překročila na podzim roku 1961 hranice plochy, na níž byl proveden záchranný výzkum a došlo k zničení několika slovanských hrobů, z nichž J. Uher zachránil střepy ze dvou nádob. Na další nálezy upozornil v červenci 1962 V. Straka, který zachránil část inventáře z narušeného slovanského hrobu. Poté byl proveden pracovníky katedry prehistorie filosofické fakulty UJEP za vedení autora menší záchranný výzkum na bezprostředně ohrožené ploše (západně od úseku zkoumaného v roce 1960) a při něm byly prozkoumány čtyři pravěké hroby (1 slovanský a 3 únětické). Číslování hrobů navazuje na výzkum z roku 1960.

Nálezy ze slovanských hrobů zničených v roce 1961

1. Situlovitá nádoba blučinského typu s mírně rozevřeným a kuželovitě seřiznutým okrajem s velmi pravidelnou výdutí a s hladkým dnem s naznačeným obvodovým výstupkem. Je šedo-hnědá, u okraje tmavší. Zdobí ji spirála vodorovných rýh v horní třetině, vysoká jednoduchá vlnice pod největší výdutí a pod ní opět spirála vodorovných rýh asi o pěti závitěch; vlnice protíná asi tři závity horní spirály, spodní spirála přesekává vlnici. Výzdoba je velmi jemně rytá, ve spodní části téměř nezatelná. Úvnitř nádoby jsou v celé výšce stopy po vodorovném obtáčení. V hlíně je jemný písek a slída. Dobře vypálena. Slepna a zčásti doplněna. V 14,1; po 10,9; pv 12,8; pd 7,5;² inv. č. 31 982; tab. X:1.

2. Spodní část menší nádoby s odsazeným dnem s výstupkem na obvodu. Je hnědá, zdobená vodorovnými rýhami. V hlíně je písek, hrubší kaménky a slída. Špatně vypálena, drojí se na povrchu. Pd 6; inv. č. 31 983; tab. X:2.

Hroby ze záchranného výzkumu v roce 1962

Hrob 18 (slovanský, tab. IX:1) byl částečně porušen těžbou písku. Zásyp hrobové jámy nebyl odlišitelný od podloží ani v průřezu ani v půdorysu; vyrýsoval se teprve v hloubce 120 cm. Obdélníková jáma se zaoblenými rohy byla dlouhá 150 cm (část odkopána při těžbě), široká 90 cm a hluboká 145 cm. V hloubce 135 cm — v úrovni kostry — se vyrýsovaly zbytky dřevěného bednění. v podobě černé uhlíkové vrstvy široké 50 cm (původní délka nemohla být pro porušení zjištěna). Silně ztrávená kostra, orientovaná lebkou k SSZ a nohama k JJV, ležela nznak s pažemi podél těla. Dolní končetiny byly po kolena odkopány; V. Straka při tom zachránil střepy z nádoby (1), sekeru (2), zlomky ostruh (3) a soupravu přezek s průvlečkami a nákončími (4). Při výzkumu další části hrobu byl zjištěn vně hlavičky levého femuru nůž (5) a dvojdílný železný předmět (6).

1. Vejčitá nádoba s mírně přehnutým a zaobleným okrajem, se slabě odsazeným hrdlem, s poněkud nepravidelnou hladkou výdutí a s mírně klenutým dnem. Je světlehnědá, místy šedohnědá. Zdobí ji tři vodorovné rýhy nad největší výdutí. Nepravidelnost výdutě, zejména združení nad dnem, svědčí o výrobě nálepem a dodatečném obtáčení. V hlíně jsou jemnější i hrubší zrnka písku, která se místy vydrolila z povrchu. Dobře vypálena. Slepena a doplněna. V 15,8; po 11,5; pv 13,6; pd 8,3; inv. č. 31 970; tab. X:3.

2. Železná sekera s kolmým poškozeným ostřím, s delší vykrojenou bradou, úzkým klenutým tělem a s dosti tenkými a dlouhými ostny u téměř kruhového násadního otvoru (\varnothing 2,2×2,4), s protaženým týlem obdélníkového ukončení. Typ I A. D 14,6; š ostří 3,7; d brady 4,9; d ostnů 6,7; inv. č. 31 971; tab. X:7.

3. Zlomky železných ostruh s páskovými rameny (III. typ) na obvodu zesílenými a opatřenými výřezy pro přichycení řemínek. Celkový tvar nerekonstruovatelný. Š ramen 1,3; inv. č. 31 972/1–13; tab. X:6a–c.

4. Pár železných oválných přezek s týlními destičkami a zbytky třmínkovitých průvleček. Na přezkách zbytky kůže. Rámeček přezky: 2,3×2; tab. X:5a–b. K soupravě patří dvě malá železná jazykovitá nákončí; d 2,2; š 1,5. Inv. č. 31 973–4; tab. X:4a–b.

5. Železný nůž s rovným k hrotu skoseným hřbetem, s esovitě prohnutým ostřím a s oboustranně skoseným masivním trojúhelníkovitým řapem. Na čepeli je oboustranný krevní žlábek. D 14,1; max. š 1,9; inv. č. 31 975; tab. X:8.

6. Železný předmět sestávající ze dvou hákovitě zahnutých ramen, z nichž jedno je na jednom konci opatřeno otvorem a druhé nýtem, tzn. že spolu byla otáčivě spojena. D ramen 8,8. Původně byla ramena přibližně stejně dlouhá a přibližně stejného tvaru, při čištění jedno zničeno. Inv. č. 31 977; tab. X:9.

Hrob 19 (únětický, tab. IX:2) se rýsoval na přechodu ornice a podloží v rozměrech 170×80×50. Kostra, z níž se zachovaly kromě lebky především dlouhé kosti končetin, orientovaná lebkou k ZJZ, ležela na pravém boku, s femury pokrčenými v pravém úhlu k ose těla a s patami přitaženými ke kyčlím a s pažemi ohnutými tak, že ruce byly přitaženy k bradě. Za levým ramenem ležel na boku koflík (1).

1. Mírně kónický koflík s vodorovně seříznutým okrajem a s masivním uchem jdoucím od okraje téměř až ke dnu nádoby. Je světlehnědé barvy, z jemně zrnitého materiálu, dobře vypálený. V 7; po 8; pd 6; inv. č. 31 978; tab. X:10.

Hrob 20 (únětický, tab. IX:3). Obdélníková hrobová jáma o rozměrech 160×80×90. Poněkud poškozená kostra (lebka rozdrčena, zachovány dlouhé kosti, pánevní kosti a články prstů), orientovaná lebkou k JZ, ležela na pravém boku, s nohama rozdílně pokrčenými a s pažemi ohnutými v lokti tak, že dlaně směřovaly před obličej. Za patami ležel na boku šálek (1).

1. Široký šálek s poněkud vypouklým kónickým spodkem a s prohnutým, kalichovitě rozevřeným hrdlem odsazeným od výdutě hranou. Na spodní část hrdla nasedá ucho. Šálek je z jemné hlíny, slabě vypálený (místy se drolí), s vyleštěným povrchem barevně kolísajícím od světlehnědé do tmavošedé. V 7,5; po 11; pv 10,5; pd 7; inv. č. 31 979; tab. X:11.

Hrob 21 (únětický, tab. IX:4). Obdélníková hrobová jáma o rozměrech 180×75×100. Poněkud ztrávená kostra, orientovaná lebkou k JZ ležela na pravém boku, s nohama mírně pokrčenými, s ohnutými pažemi přitisknutými k tělu, s dlaněmi před obličejem. Před holeněmi byly střípky z nádoby (1), u prstů levé ruky jehlice (2).

1. Střípky z malého šedohnědého šálku s mírně rozevřeným a od výdutě odsazeným hrdlem (nerekonstruovatelný). Po asi 8; inv. č. 31 981.

2. Bronzová jehlice s roztepanou hlavicí svinutou ve svislou trubičku a s tordovaným krčkem. Hrot odlomen. D 5,5; inv. č. 31.980; tav. X:12.

Hodnocení

1. Slovanské nálezy. Nálezy ze slovanského hrobu 18 i keramika z porušených hrobů plně potvrzují dosavadní datování slovanské části lanžhotského pohřebiště na přelom 9.—10. st. Nádoba blučinského typu představuje již poměrně pozdní úpadkový tvar a její výskyt mimo oblast hypotetického blučinského kmene odpovídá již víckrát vyslovenému názoru, že jde o produkt hrnčířské dílny, jejíž kvalitní zboží bylo exportováno na značné vzdálenosti.³ Správnost datování na přelom 9.—10 st. potvrzují i ostruhy s páskovými rameny III. typu, které jsou poměrně pozdní.⁴ Nádoba a jiné nálezy z hrobu 18 k bližšímu datování přispět nemohou, rámcově ho však potvrzují. Pozoruhodný je předmět s hákovitě ukončenými rameny, jehož účel je nejasný. Nelze vyloučit, že jde o sanicovitě kované kožené pochvy nože. Mužský hrob č. 18 je jakýmsi ekvivalentním protějškem bohatého ženského hrobu č. 6 prozkoumaného v roce 1960. Mrtví na tomto pohřebišti byli značně majetkově diferencováni.

2. Hroby z doby bronzové jsem ve svém článku zařadil na sklonek únětické kultury na základě keramických tvarů, objevujících se ve věteřovském typu (kofflík s kalichovitě rozevřeným hrdlem a amforky) a podle jehlice s rourkovitou hlavicí a s šavlovitě zahnutým hrotem.⁵ Dosavadní relativně chronologické zařazení plně potvrzuje nový nález jehlice s rourkovitou hlavicí a s tordovaným krčkem z hrobu 21 (tab. X:12), která je pozdní. Také šálek z hrobu 20 (tab. X:11) má svými proporcemi blíž k věteřovským šálkům než k únětickým hrnkům. Konečně i mírně kónický kofflík z hrobu 19 (tab. X:10) má analogie na věteřovských sídlišťích⁶ a mohli bychom je pokládat za tvary ovlivněné typickými věteřovskými soudkovitými hrnky bez nožek.⁷ Jistý význam má i zabarvení obou těchto nádob do světlehněda, které je pro věteřovský materiál dosti charakteristické. Relativně chronologické zařazení lanžhotského pohřebiště na sklonek Reineckova stupně B A2 je tedy správné a plně odpovídá téžím K. Tihelky o pronikání věteřovské keramiky z výšinných sídlišť do pozdněúnětického prostředí zemědělských vesnic a jejím ojedinělém výskytu na vesnických pohřebišťích a o tom, že věteřovský typ je současný s pozdní fází moravské únětické kultury.⁸

Podíváme-li se na inventář lanžhotského pohřebiště zejména z hlediska posledního článku K. Tihelky,⁹ zjišťujeme, že se značně odlišuje od běžného inventáře únětické kultury a při tom jej nelze označit za věteřovský. Nejpravděpodobnější je úsudek, že se tu projevuje cizí jihovýchodní komponenta, která se vedla únětické složky podílela na formaci věteřovského typu.¹⁰ K. Tihelka odvozuje dnes ze severopanonské kultury džbánky, které jsem dříve pokládal za typicky únětické¹¹ a z téže oblasti lze odvozovat i amforky,¹² pro něž jsem shledával nejbližší analogie ve věteřovských amforách (tam jsou ve velkých rozměrech, kdežto v Lanžhotě v miniatuře typické pro únětickou rituální keramiku). J. Ondráček označuje tyto amforky za vzácný keramický tvar na únětických pohřebišťích v moravském prostředí, ukazuje na jeho výskyt na věteřovských nebo věteřovsko-únětických sídlišťích a upozorňuje, že na českých pohřebišťích patří tyto amforky k charakteristickým formám vrcholné únětické kultury.¹³ Vzhledem ke geografické poloze Lanžhota však nelze vyloučit, že zdejší amforky představují cizí složku v rámci formujícího se věteřovského typu.¹⁴ Pro šálek z hrobu 20 (tab. X:11) bychom našli analogie jak na věteřovských sídlišťích,¹⁵ tak v periferní jihovýchodní variantě únětické kultury, tzv. hurbanovském typu.¹⁶

Zjišťujeme-li, že řada prvků v inventáři lanžhotského pohřebiště je cizí vlastní

únětické kultuře a silně konverguje zejména k severopanonské kultuře (ev. severopanonské složce věteřovského typu), musíme na druhé straně poukázat na to, že pohřební ritus odpovídá plně únětickému. Jde tu o normální pohřebiště s izolovanými hrobovými jamami na rozdíl od dosud zjištěného pohřbívání v sídelních jamách nebo nádobách v období věteřovského typu. Konečně tu jde o hroby kostrové na rozdíl od žárových hrobů kultury severopanonské. Odpovídá-li tedy pohřební ritus plně únětickému, můžeme i v inventáři hovořit jen o jakémsi přetavení cizích jiho-východních vlivů, které se na lanžhotském pohřebišti projeví v tak hojně míře, pozdněúnětickým prostředím.

Pohřebiště v Lanžhotě má mimořádný význam jak pro řešení problematiky sklonku starší doby bronzové na Moravě, tak i pro řešení otázek slovanského osídlení z doby říše velkomoravské a zaslouhuje si proto další soustavné pozornosti.

POZNÁMKY

¹ B. Dostál, Pravěké pohřebiště u Lanžhota na Moravě (Únětické, laténské a slovanské hroby), SPFFBU E 7 (1962), 9–31.

² Zkratky mír: v = výška, po = průměr okraje, pv = průměr výdutě, pd = průměr dna, š = šířka, d = délka; všechny rozměry jsou uvedeny v centimetrech.

³ V. Hrubý, Staré Město, velkomoravské pohřebiště Na valách, Praha 1955, 144–145; B. Dostál, Drevněslavjanskij mogilnik v Moravskom Žižkově (r. Břeclav), SPFFBU E 1 (1956), 104.

⁴ V. Hrubý, Staré Město, 190.

⁵ B. Dostál, SPFFBU E 7 (1962), obr. 5:4, 5, 7, 8.

⁶ Hojně jsou např. na věteřovském výšinném sídlišti v Budkovicích; J. Ondráček, Nálezová zpráva AÚ ČSAV v Brně, čj. 4102/60, inv. č. 129-48/59, 129-47/59 (uvedeno s laskavým svolením autora).

⁷ K. Tihelka, Moravský věteřovský typ, PA 51/1 (1960), 32, obr. 9:5.

⁸ K. Tihelka, PA 51/1 (1960), 108, 112, 119.

⁹ K. Tihelka, Severopanonské prvky v keramice věteřovského typu na Moravě, AR 15 (1963), 9–13.

¹⁰ K. Tihelka, PA 51/1 (1960), 115.

¹¹ K. Tihelka, AR 15 (1963), 10; B. Dostál, SPFFBU E 7 (1962), obr. 5:1, 9.

¹² B. Dostál, SPFFBU E 7 (1962), obr. 5:5, 7.

¹³ J. Ondráček, Únětické pohřebiště v Rebešovicích na Moravě, Sborník ČsSA 2 (1962), 72.

¹⁴ V severopanonské kultuře jsou tyto amfory ve zvětšených proporcích hojně zastoupeny; srov. M. Dušek, Patince – pohřebisko severopanonské kultúry, v publikaci B. Chropovský–M. Dušek–B. Polla, Pohřebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku I, Bratislava 1960, tab. I:7, V:9, VI:2 aj.

¹⁵ K. Tihelka, PA 51/1 (1960), obr. 15:2; 62:4.

¹⁶ B. Chropovský–M. Dušek–B. Polla, op. cit. část II, tab. LVIII:11.

NEUE FUNDE AUS DEM GRÄBERFELD IN LANZHOT

(Slawische und aunjettitzer Gräber)

Auf dem Gräberfeld in Lanžhot, wo der Verfasser schon im Jahre 1960 siebzehn Gräber entdeckt und in dieser Zeitschrift veröffentlicht hatte (SPFFBU E 7, 1962, 9–31), wurden im Jahre 1961 bei der Sandgewinnung weitere slawische Gräber, aus deren Gefäßresten stammen (Taf. X:1–2), zerstört. Bei einer kleinen Rettungsgrabung im Jahre 1962 kamen noch vier Gräber (Nr. 18–21), daraus ein slawischer (Taf. IX:1) und drei aunjettitzer (Taf. IX:2–4), zum Vorschein. Die Beigaben aus dem Grabe eines slawischen Kriegers (Taf. X:3–9) bestätigen die Datierung des slawischen Teiles des Gräberfeldes in die Wende des 9.–10. Jahrhunderts u. Z. Die Funde aus den bronzezeitlichen Gräbern (Taf. X:10–12) können wir der Reineckeschen Stufe B A2 zuschreiben. Man erblickt in ihnen eine typologische Verwandtschaft mit dem Věteřov Typus oder mit seiner südöstlichen Komponente, welche vor allem aus der nordpannischen Kultur stammt. Weitere Ausgrabungen des Gräberfeldes hätten eine große Bedeutung für das Studium des Endes der älteren Bronzezeit im Mähren.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ МОГИЛЬНИКА БЛИЗ ЛАНЖГОТА**(Славянские и унетичские погребения)**

В доисторическом могильнике близ Ланжгота исследованном автором в 1960 г. и опубликованном в этом журнале (SPFFBU E 7, 1962, 9—31) было в 1961 г. уничтожено при добывании песка несколько славянских погребений, содержащих сосуды (таб. X: 1—2). В течение мелких предохранительных раскопок в 1962 г. были открыты дальнейшие 4 погребения (№ 18—21), среди них одно славянское (таб. IX:1) и три унетичские (таб. IX:2—4). Инвентарь из погребения славянского воина (таб. X:3—9) подтверждает правильность датировки славянской части могильника к перелому 9—10 вв. Находки из погребений бронзовой эпохи (таб. X: 10—12) относят их к ступени В А2 по хронологии Рейнецке; они указывают значительную типологическую близость к ветержовскому типу или его чужой юговосточной части, происходящей прежде всего из северопанонской культуры. Исследование могильника имеет большое значение для изучения конца старшего бронзового века в Моравии.

